

Z historie málotřídních škol

Venkovská škola málotřídní má v historii českého školství veliký význam, **představuje hodnotu naší národní identity**. Na venkově totiž až do počátku 20. století žila převážná většina obyvatelstva. A bylo to obyvatelstvo české, zatímco ve městech se silně uplatňoval německý vliv.

Málotřídky byly tedy školami skutečně národními v pravém smyslu tohoto slova a stávaly se pro venkovské obyvatelstvo nejen zdrojem vzdělání, ale i **centrem kultury a osvěty**. Sahrály důležitou úlohu především **v době národního obrození** jako skutečné národní buditelky.

Pojem „Málotřídní škola“ byl zaveden roku 1933. Tento název přísluší školám, kde se vyučuje v odděleních nebo bžích. Obecně platí, že za málotřídní školu lze označit takovou školu, kde se v jedné nebo více třídách vyučují skupiny žáků různého věku.

Před druhou světovou válkou se elementární školství příliš nelišilo od systému za Rakouska-Uherska. Vybavenost venkovských škol byla naprosto nedostatečná, hygienické podmínky katastrofální. Učitelem býval leckde vysloužilý desátník bez potřebné kvalifikace. Starší děti docházely do školy často jen v zimním období, mimo zimu musely vypomáhat v hospodářství. Povinná školní docházka trvala osm let a většina venkovských dětí ji plnila na málotřídní škole. Po ukončení pátého ročníku docházely děti na tzv. opakovací hodiny. Pro málotřídky platily jiné, redukované učební osnovy. Cílem bylo zvládnutí pouhých základů.

Za první republiky sice došlo k několika pozitivním změnám, ale i tak na tom byly venkovské školy v porovnání se školami měšťanskými nesrovnatelně hůře. Především se snížil počet žáků z původních 80 na 60. V roce 1936 byly zřízeny tzv. újezdni školy měšťanské, které byly dostupné i venkovským dětem. To znamenalo velkou úlevu pro vesnické málotřídky, neboť se v nich znatelně snížil počet žáků.

Po skončení druhé světové války byla pro děti ve věku 11 až 15 let ustavena povinnost navštěvovat školu měšťanskou. Tím byly zrušeny osmileté obecné školy. V roce 1948 vyšel školský zákon, který zřídil jednotnou školu. Její součástí byla škola národní pro děti ve věku 6 až 11 let a škola střední pro děti ve věku 11 až 15 let. Délka školní docházky byla stanovena na devět let. Školský zákon stanovil maximální počet dětí ve třídě na 40, v první třídě na 30. Pro školy málotřídní tedy začaly platit stejné osnovy jako pro školy plně organizované. Pojem málotřídní škola byl z osnov pro národní školy vypuštěn a nahrazen termínem škola s menším počtem tříd, který měl naznačovat, že se jedná o rovnocennou základní školu.

Jednotné osnovy nejvíce zatížily učitele škol jednotřídních. Kladly na ně nepřiměřené nároky a vedly k jejich velkému vyčerpání. Vždyť už před zavedením jednotných osnov byla práce učitele na jednotřídce značně namáhavá. Když ve své knize Praxe na škole málotřídní vydané roku 1946 učitel Horák napsal, že na jednotřídce lze dosáhnout stejných výsledků jako na škole plně organizované, avšak za cenu podstatného zkrácení učitelova života, zřejmě přesně věděl, o čem hovoří. Jiný autor (A Zemánek, 1938) přistupuje k tomuto problému zcela pragmaticky: **„Učitelovo vzdělání a praxe stály stát veliký náklad. Je tedy učitel také určitou hodnotou a nepřejeme si, aby zchátral.“** Hledaly se tedy cesty, jak udržet na malých obcích školy a zároveň dostát požadavku jednotných osnov. Jedním z možných řešení se jevilo přeřazování nejvyšších ročníků do plně organizovaných škol nebo spojování ročníků ve školách sousedních obcí.

V roce 1960 byl vydán nový školský zákon. Učební plán, který z něho vycházel, byl mnohem náročnější a práce učitelů venkovských škol se opět ztížila. Zesílily snahy, které byly patrné už po válce, zrušit málotřídní školy všude tam, kde je to možné. V první řadě se rušení mělo týkat jednotřidek. Měly vznikat plně organizované moderní školy ve střediskových obcích. Vzhledem k vysokému počtu malých obcí, problémy s dojížděním, se stravováním, s mimoškolní péčí o dojíždějící žáky, díky nízké porodnosti a v neposlední řadě z finančních důvodů, nemohly plánované změny proběhnout příliš rychle. Ještě **v roce 1970** představovaly jednotřídky zhruba **28 % z celkového počtu základních škol**. Značná část z těchto škol měla udělenou výjimku z počtu žáků, tj. počet žáků byl nižší než 20.

V roce 1971 vešla v platnost tzv. středisková sídelní soustava. Prakticky znamenala, velice stručně řečeno, rozvoj větších obcí na úkor malých. Uplatňování této politiky v praxi znamenalo hromadné rušení malých venkovských škol. Zatímco ve školním roce 1970-71 představovaly jednotřídni školy, jak jsem už výše uvedla, asi 28% z celkového počtu základních škol, o deset let později to již byla pouhá 4%. Počet dvoutřídních škol za stejné období mírně vzrostl.

Po roce 1989 došlo v mnoha obcích k obnově málotřídních škol. Venkovští obyvatelé vnímali tehdy obnovení místní školy často jako projev svobody, vítězství nad totalitou, jako možnost navázat na staré tradice.